

Галина ВАСИЛЕВСЬКА

кандидат економічних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет,
Тернопіль, Україна, h.vasylevska@wunu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-0058-198

Ірина НОВОСАД

кандидат економічних наук, начальник відділу митного оформлення № 1
митного поста "Рава-Руська" Львівської митниці ДФС, Україна, irina.novosad@gmail.com

---

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОВПЛИВУ СКЛАДОВИХ ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

Вступ. Сучасні трансформації господарських процесів, що відбуваються на підставі інтенсивної глобалізації та необхідності стабільного розвитку соціально-орієнтованого ринкового господарства, а відтак, і забезпечення економічного зростання в Україні, вимагають вичерпного дослідження функціонування фіскального простору задля забезпечення його ефективного еволюціонування. Формуючи належну ресурсну базу, за умови раціонального її використання та цивілізованих правових взаємовідносин, уряд країни може створювати і впроваджувати дієві інструменти державного регулювання, а також впливати на відповідні процеси в суспільстві й забезпечувати оптимальні умови щодо його розвитку та самоудосконалення.

Мета – комплексно дослідити й обґрунтувати взаємовплив складових фіскального простору держави задля забезпечення результативності їх взаємодії у перспективі.

Результати. У статті вивчено особливості взаємовпливу складових фіскального простору держави, здійснено детальний аналіз факторів впливу на формування й функціонування фіскального середовища та визначено кореляційну залежність основних статей доходів і витрат державного бюджету у роки проведення виборчих кампаній в Україні з 2007 по 2020 рр. На основі здійсненого аналізу визначено й обґрунтовано наявність чотирьох складових фіскального простору: політичної, економічної, соціальної та фінансової у контексті їх взаємодії та удосконалення.

Методи. Використано методи моніторингу емпіричних даних, статистичного і кореляційного аналізу для надання об'єктивної оцінки зв'язку складових фіскального простору України, встановлення їх взаємного впливу й формування якісних змін та ефективних трансформацій просторової структури національної економіки.

Висновки. Функціонування та взаємозалежний вплив складових фіскального простору держави пов'язані між собою низкою чинників, які систематично, але неоднаково впливають на суспільний розвиток. Домінантним концептом цього процесу є деталізація та ґрунтовне дослідження зазначених складових на предмет їхньої взаємодії та впливу у загальній системі функціонування й подальшого еволюціонування. Очевидно, що ключовим факто-

ром такої взаємодії будь-якої сфери (політичної, економічної, соціальної, фінансової) є, не що інше, як ресурсне забезпечення, яке не завжди регулюється фіскальними методами (митно-податковими інструментами, преференціями чи іншими стимулами тощо), а забезпечується якісно вибудованою системою суспільно-державних комунікацій, розумінням того, що будь-які точки дотику за зразком “держава-суспільство” виникають у площині сфери надання послуг. Відтак, важливим аспектом у зазначеному контексті є питання відновлення суспільної довіри до органів державної влади: законодавчої, виконавчої та судової, а також забезпечення якісних паритетних умов організації співфункціонування, співпраці, спілкування та надання відповідних послуг громадянам.

Ключові слова: фіскальна теорія, фіскальний простір, асиметрії фіскального простору, фіскальна політика, оптимальна податкова система.

Рис.: 3; табл.: 2; бібл.: 9.

Галина ВАСИЛЕВСКАЯ

кандидат економічних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, Україна

Ирина НОВОСАД

кандидат економічних наук, начальник отдела таможенного оформления № 1 таможенного поста “Рава-Русская” Львовской таможни ГФС, Україна

ОСОБЕННОСТИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СОСТАВЛЯЮЩИХ ФИСКАЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА УКРАИНЫ

Введение. Современные трансформации хозяйственных процессов, происходящих на основании интенсивной глобализации и необходимости стабильного развития социально-ориентированного рыночного хозяйства, а следовательно, и обеспечения экономического роста в Украине, требуют исчерпывающего исследования функционирования фискального пространства для обеспечения его эффективного эволюционирования. Формируя соответствующую ресурсную базу, при условии рационального ее использования и цивилизованных правовых взаимоотношений, правительство страны может создавать и внедрять действенные инструменты государственного регулирования, а также влиять на соответствующие процессы в обществе и обеспечивать оптимальные условия для его развития и самосовершенствования.

Цель – комплексно исследовать и обосновать взаимовлияние составляющих фискального пространства государства для обеспечения результативности их взаимодействия в перспективе.

Результаты. В статье изучены особенности взаимовлияния составляющих фискального пространства Украины, осуществлен подробный анализ факторов влияния на формирование и функционирование фискальной среды, определена корреляционная зависимость основных статей доходов и расходов государственного бюджета в годы проведения избирательных кампаний в Украине с 2007 по 2020 гг. На основе проведенного анализа определены и обоснованы наличие четырех составляющих фискального пространства: политического, экономического, социального и финансового в контексте их взаимодействия и совершенствования.

Методи. *Использованы методы мониторинга эмпирических данных, статистического и корреляционного анализа для предоставления объективной оценки связи составляющих фискального пространства Украины, установления их взаимного влияния и формирования качественных изменений и эффективных преобразований пространственной структуры национальной экономики.*

Выводы. *Функционирование и взаимосвязанное влияние составляющих фискального пространства государства связаны между собой рядом факторов, которые систематически, но неодинаково влияют на общественное развитие. Доминантным концептом этого процесса является детализация и основательное исследование указанных составляющих на предмет их взаимодействия и взаимного влияния в общей системе функционирования и дальнейшего эволюционирования. Очевидно, что ключевым фактором такого взаимодействия любой из представленных сфер (политической, экономической, социальной, финансовой) является не что иное, как ресурсное обеспечение, которое не всегда регулируется фискальными методами (таможенно-налоговыми инструментами, преференциями или иными стимулами и т.д.), а обеспечивается качественно выстроенной системой общественно-государственных коммуникаций, пониманием того, что любые точки соприкосновения по образцу “государство-общество” возникают в плоскости сферы оказания услуг. Следовательно, важным аспектом в данном контексте являются вопросы, связанные с восстановлением общественного доверия к органам государственной власти: законодательной, исполнительной и судебной, а также обеспечением качественных паритетных условий организации совместного функционирования, сотрудничества, общения и предоставления соответствующих услуг гражданам.*

Ключевые слова: *фискальная теория, фискальное пространство, асимметрии фискального пространства, фискальная политика, оптимальная налоговая система.*

Halyna VASYLEVSKA

*Ph. D. (Economics), Assoc. Prof., West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine,
h.vasylevska@wunu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-0058-198*

Iryna NOVOSAD

Ph. D. (Economics), head of the Customs Clearance Department № 1 customs post “Rava-Ruska” of the Lviv Customs SFS, Ukraine, rina.novosad@gmail.com

PECULIARITIES OF THE INTERACTION OF THE FISCAL SPACE COMPONENTS OF UKRAINE

Introduction. *Modern transformations of economic processes, taking place on the basis of intensive globalization and the need for stable development of socially oriented market economy, and hence, providing economic growth in Ukraine, require a comprehensive study of the functioning of fiscal space to ensure its effective evolution. By forming an appropriate resource base, provided it is used rationally and there exist civilized legal relations, the government of the country can create and implement effective instruments of state regulation, as well as influence the relevant processes within the society as well as provide optimal conditions for its development and self-improvement.*

The purpose of the article is to comprehensively study and substantiate the interaction of the components of the fiscal space of the state to ensure the effectiveness of their interaction in the future.

Results. The article examines the peculiarities of the interaction of components of the fiscal space of Ukraine, a detailed analysis of factors influencing the formation and functioning of the fiscal environment has been carried out and the correlative dependence between the main items of revenues and expenditures of the State Budget of Ukraine in 2007-2020 has been determined. Based on the analysis, the existence of four components of the fiscal space has been identified and substantiated: political, economic, social and financial, in the context of their interaction and improvement.

Conclusions. The functioning and interdependent influence of the components of the fiscal space of the state are interconnected by a number of factors that affect social development systematically though in a different manner. The dominant concept of this process is the detailing and thorough examination of these components for their interaction and mutual influence in the overall system of functioning and further evolution. The dominant concept of this process is detailing and thorough examination of these components for their interaction and mutual influence in the overall system of functioning and further evolution. Obviously, the key factor of such interaction of any of the presented spheres (political, economic, social, financial) is nothing but resource provision, which is not always regulated by fiscal methods (customs and tax instruments, preferences or other incentives, etc.), but is nevertheless provided by a proficiently arranged system of social-state communications, with the understanding that any touch points following the "state-society" model arise in the plane of the sphere of service provision. Therefore, an important aspect in this context is the issue of restoring social trust towards public authorities: legislative, executive and judicial, as well as providing quality parity conditions for the organization of co-functioning, cooperation, communication and provision of relevant services to citizens.

Keywords: fiscal theory, fiscal space, asymmetries of fiscal space, fiscal policy, optimal tax system.

JEL Classification: A12, C4, H39.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції вивчення фіскальної науки є логічним осмисленням дослідження його складових. Їх значення полягає в обґрунтуванні та забезпеченні ключових аспектів їх взаємодії, на яких базуються різноманітні форми фінансово-економічних відносин. Відтак, дослідження взаємовпливу та взаємозв'язку складових фіскального простору держави несе в собі розуміння необхідності побудови чітко сформованих та відлагоджених взаємовідносин між державою і суспільством, які мають відбуватися на паритет-

них засадах раціонального співробітництва і партнерства, що є важливою складовою побудови якісної соціально-економічної системи та підвищення рівня суспільного добробуту в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання пошуку нових структурних можливостей для розвитку ефективного фіскального простору висвітлювали багато зарубіжних і вітчизняних науковців: Дж.-Ф. Брун [1], Дж. Чембас [1], Дж.-Л. Комбес [1], П. Доулбекко [1], А. Гастамбід [1], А. Гош [2], Г. Граціос [1], С. Герено, С. Гійо-

мон [1], П. Геллер [3], Дж. Кім [2], Г. Мендоза [2], І. Острий [2], С. Овсяк [4], М. Кюреші [2] та ін. У своїх працях вчені досліджували різноманітні концепції структурних трансформацій, дали оцінку ефективності механізмів регулювання структурних зрушень у контексті забезпечення збалансованого розвитку фіскального простору держави, обґрунтовували шляхи реалізації державної політики щодо його покращення й оптимального використання. Попри наявність значних напрацювань у цій царині, поза увагою залишаються питання, пов'язані із дослідженням складових фіскального простору з позиції їх функціонування та взаємовпливу.

Метою статті є комплексне дослідження й обґрунтування взаємовпливу складових фіскального простору держави задля забезпечення результативності їх взаємодії у перспективі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У загальному розумінні структура фіскального простору є сукупністю співвідношень, які відображають взаємозв'язки та взаємозалежності між окремими його елементами у процесі їх розвитку. Відповідно, у контексті нашого дослідження доцільно розглядати складові фіскального простору держави й вивчити їх взаємний вплив у статистиці й динаміці з точки зору його становлення й еволюціонування, що характеризуватиме структурний розвиток національної економіки, сприятиме позитивним трансформаціям, що є вкрай важливим для можливостей економічного зростання, адаптивності господарської системи до зміни світового економічного порядку, національної безпеки, покращення суспільного добробуту тощо.

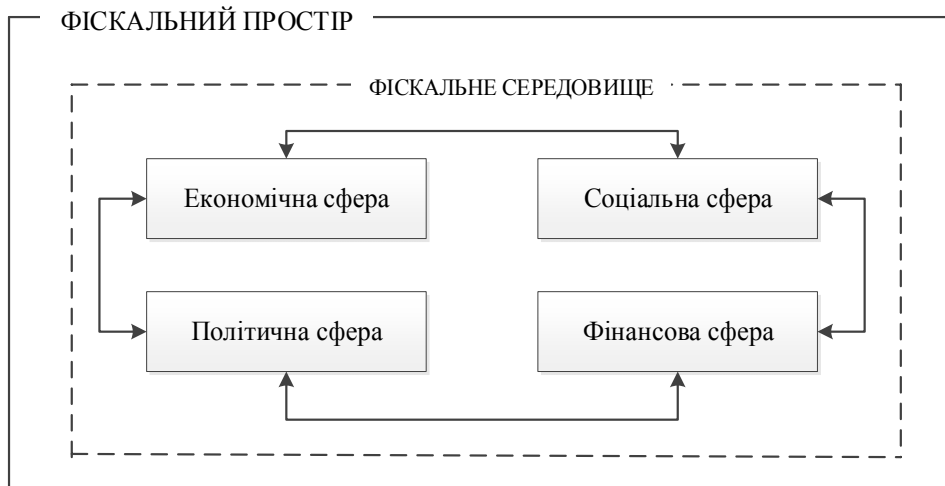
Насамперед, зазначимо, що фіскальний простір – поняття стале, його формування, наявність та розвиток не залежать від якісних характеристик комплементарних елементів. Багатогранність наукових думок і поглядів фахівців дає змогу здійснити кри-

тичний аналіз базових визначень досліджуваної дефініції й окреслити фіскальний простір як сукупність економічних, політичних, фінансових і соціальних взаємовідносин, що виникають між державою і суспільством щодо забезпечення захисту власних інтересів у процесі реалізації фіскальної політики з метою розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту, збалансування бюджетних ресурсів, а також формування стабільних джерел фінансування основних напрямів діяльності держави, зумовлених відповідними цілями та завданнями.

Таким чином, ефективне формування фіскального простору держави та його перспектива у контексті оптимального використання потребують детального вивчення й аналізу взаємовпливу його складових: політичної, економічної, соціальної та фінансової (рис. 1)

Відтак, для забезпечення становлення і розвитку фіскального простору важливим аспектом є дослідження взаємозалежних сфер, які визначають відповідні умови й тенденції щодо його формування. Усі вони залежні одна від одної, не можуть функціонувати автономно та поза межами фіскального простору держави.

Базовим елементом у функціонуванні цієї моделі, водночас не тотожним простору, є фіскальне середовище, яке можна вважати за сукупність умов, спричинених регулятивними заходами держави у процесі реалізації фіскальної політики, що сприяють становленню та функціонуванню фіскального простору. Водночас, трактування фіскального середовища лише з позиції сукупності певних умов є неповним, адже ми втрачаємо ключові аспекти формування фіскальних взаємовідносин, які варто визначати базовою площиною однойменного простору. Таким чином, для більш змістовного окреслення фіскального середовища, вважаємо за доцільне визначити його як

Рис. 1. Складові фіскального простору держави та їх взаємозв'язок*

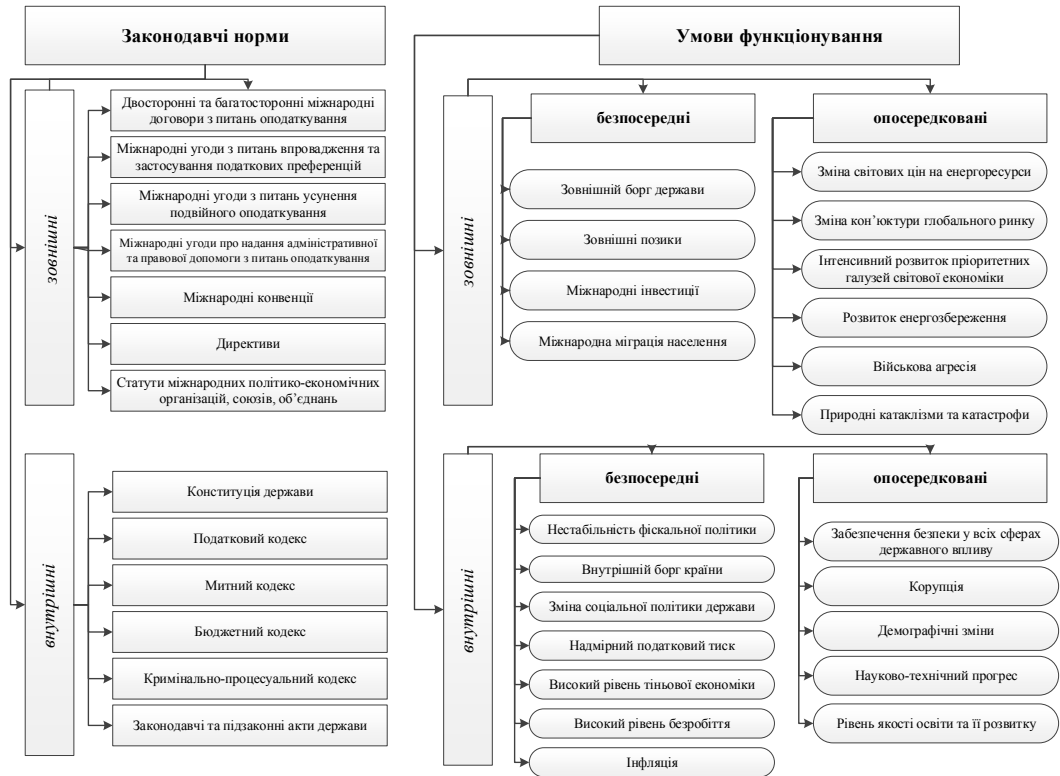
* Побудовано авторами.

опорний елемент побудови простору, що залежить від встановлених державою умов функціонування правового, політичного, економічного та соціального характеру, а також державних правил формування доходів і витрат. Отже, з нашої точки зору, фіскальне середовище – це система взаємозв'язків та обставин, які виникають у межах організаційно-правових відносин суб'єктів оподаткування, спрямованих на формування та розвиток фіскального простору держави.

Фіскальне середовище є невід'ємною компонентою у системі ефективної взаємодії та розвитку як фінансового, так і податкового середовища, а також інституційного середовища, яке вміщує податкове, фінансове, фіскальне. Водночас усі вони формуються за допомогою відповідного інструментарію державного регулювання та певних факторів глобального світу: законодавчих норм і відповідних умов функціонування (рис. 2).

Отже, до законодавчих норм варто віднести усю правову базу, яка прямо чи опосередковано впливає на соціально-економічний розвиток держави у межах

повноцінного функціонування фіскального простору та взаємодію усіх суб'єктів суспільних відносин, а також зовнішні та внутрішні обставини, які, зазвичай, окреслюють відповідні макроекономічні показники. Разом з цим, фіскальне середовище є формально окресленим підґрунтям побудови фіскального простору, встановленим державою у вигляді відповідних норм і правил, а також визначеними умовами його формування та розвитку. Політична складова, шляхом чинного законодавства, діє на процеси функціонування і трансформації національної господарської системи, яка своєю чергою впливає на соціальний рівень розвитку суспільства, а все це, у кінцевому підсумку, має безпосередній стосунок до структурного розмежування фіскальних інструментів, основою яких є фінансова спроможність держави виконувати свої прями функції. Водночас циклічний характер економічного розвитку, що виникає завдяки взаємопов'язаним процесам, спричинює певні коливання світового господарства й посилює формування відповідних тенденцій. Таким чином виникають дефор-

Рис. 2. Фактори впливу на формування та функціонування фінансового середовища*

* Побудовано авторами.

мації фінансового простору, зумовлені дією будь-яких зовнішніх і внутрішніх факторів впливу, зокрема:

- зміна політичних настроїв суспільства;
- вплив економічних криз глобального та локального масштабу;
- загрози тероризму у різноманітних проявах;
- загострення мілітарної агресії та протистояння;
- утворення недосліджених форм і видів захворювань;
- виникнення природних катаклізмів та різноманітних форс-мажорних інцидентів;
- зміна кількості населення внаслідок усіх можливих обставин (народжуваність, смертність, міграція, еміграція тощо).

Усі вони можуть створювати відповідні перекося розвитку фінансового простору держави та спричиняти деструктивні зміни його функціонування. Унаслідок цього фінансовий простір може змінювати свою конфігурацію не на користь держави чи суспільства, що характеризується розширенням (звуженням) простору, його виходу із попередніх оптимальних меж функціонування, хоча ставить за мету подолання циклічності економіки та зазвичай спричинює негативні ефекти у вигляді максимізації фінансизму, нерівномірного податкового тиску, поширення тіньової економіки, корупції, виникненню факта податкового спустошення [4, с. 259 – 260], посилення соціального напруження та, як наслідок,

спад національної економіки й погіршення загального добробуту громадян.

Українське суспільство сьогодні перебуває на зламі культурних, політичних, соціальних та економічних цінностей. З одного боку, російська військова агресія, анексія Криму й окупація частини східних територій України спонукали громадян до відновлення патріотичної свідомості, зміцнення національної ідентичності та посилення громадянської активності у відстоюванні власних інтересів. Проте, з іншого – деструкція, внаслідок перманентних кризових явищ, часта зміна політичних еліт та відсутність дієвих реформ, що абсолютно не відповідало суспільному запиту, посилили негативний вплив невирішених економічних проблем і зростання соціального невдоволення. За оцінками експертів, показник рівня суспільної напруженості за десятибальною шкалою на кінець 2017 – початок 2018 р. становив 6,79 бали [8], тоді як за період 2018 р. – 2020 р. цей показник лише зростав у межах 7–8,12% [5, с. 105–124]. Причинами такого стану речей, насамперед, вважається продовження бойових дій на сході України, у чому переконані 68% населення, 48% респондентів пов'язують максимізацію напруженості з дією економічних чинників – зростанням безробіття, здорожчанням цін на товари та послуги, а також підвищенням комунальних тарифів, позаяк якість продуктів сфери обслуговування, попри систематичне збільшення їх вартості, щораз погіршується. Значну напруженість продукують процеси, пов'язані з негативними оцінками влади (44%) та недовірою до неї громадян (34%), корупцією, безкарністю та свавіллям чиновників, суддів (понад 41%) тощо [5, с. 105–124]. Поряд з цим, дається взнаки непрофесійний підхід влади до вирішення проблемних, загальних питань, пов'язаних із боротьбою проти пандемії XXI століття – COVID-19, підняттям споживчих цін, тарифів за комунальні послуги тощо. Усі перелічені чинники, поза

іншим, є ще й неминучими наслідками взаємовпливу бізнесу та політики і детермінують відповідні ризики як для суспільства, так і держави загалом. Підтвердженням цієї гіпотези є статистичні показники (табл. 1).

На основі даних табл. 1 можна зробити висновки, що фінансування будь-яких виборчих перегонів є доволі затратне для національного бюджету, адже витрати ДБУ на ключові позиції, такі як: охорона здоров'я, освіта, духовний та фізичних розвиток, охорона навколишнього середовища, оборона держави тощо є недостатніми для соціально-економічного розвитку країни. Натомість витрати ДБУ, пов'язані з виборчим процесом, мають вплив на фінансування прямих державних обов'язків. Відтак, розглянемо низку показників, які можуть сформувати загальне уявлення про взаємний вплив складових фіскального простору, визначити тенденції його подальшого функціонування та розвитку. Логічно, що такі показники матимуть всі ознаки індикативності та слугуватимуть для обґрунтування саногенних рефлексій формування та розвитку оптимального фіскального простору держави.

Насамперед, зазначимо, що використаний метод статистичного дослідження слугує для виявлення ступеня залежності між вибраними факторами, при якій розрахунок коефіцієнта кореляції $C(x, y)$ відобразив найбільш суттєві тенденції взаємовпливу складових фіскального простору України (табл. 2).

Відтак, необхідно зазначити про особливості кореляційного аналізу: коли значення C набуває значень близьких до $+1$ чи -1 , то зв'язок між x і y є суттєвим. При $+1$ такий зв'язок вважається позитивним, а збільшення змінної x призводить до збільшення змінної y і навпаки, та негативним (-1), коли збільшення однієї із змінних призводить до зменшення іншої.

Таблиця 1

**Динаміка показників доходів та витрат Державного бюджету України
у роки проведення виборчих кампаній з 2007 по 2020 рр.***

Показники		2007	2010	2012	2014	2019	2020
1	доходи бюджету України (ДБУ ¹), млн грн	165939,19	240615,24	225273,45	357084,24	998344,87	842437,8
2	частка ПН в доходах ДБУ	70,31	69,35	38,11	78,46	80,11	76,52
3	частка витрат ДБУ на ПА ² у ПНЗ, %	0,16	1,00	1,14	0,27	0,12	0,08
4	частка витрат ДБУ на ПА в загальних витратах ДБУ, %	0,08	0,55	0,20	0,17	0,05	0,11
5	частка витрат ДБУ на ПА у витратах на оборону держави, %	2,00	14,66	6,73	2,72	0,44	0,80
6	частка витрат ДБУ на ПА у витратах на охорону навколишнього середовища, %	8,41	72,57	18,40	28,61	7,40	20,40
7	частка витрат ДБУ на ПА у витратах на охорону здоров'я, %	0,71	19,00	1,67	7,02	1,21	0,91
8	частка витрат ДБУ на ПА у витратах на духовний та фізичний розвиток, %	3,31	32,21	7,15	15,25	4,69	10,24
9	частка витрат ДБУ на ПА у витратах на освіту, %	0,43	5,78	0,96	2,59	0,9	1,70
10	частка витрат ДБУ на ПА у витратах на СЗ ⁴ , %	0,39	2,40	0,78	0,92	0,21	0,27

ДБУ¹ – Державний бюджет України; ПА² – передвиборча агітація; ПНЗ – податкові надходження; СЗ⁴ – соціальний захист і соціальне забезпечення.

* Складено на основі [6; 7; 9].

Таблиця 2

**Оцінювання взаємного впливу основних статей доходів та витрат Державного бюджету
України у роки проведення виборчих кампаній з 2007 по 2020 рр.**

Показники x, y		Формула розрахунку коефіцієнта кореляції C (x, y)	Розрахунок C
1	Доходи ДБУ та ПН	$C(x, y) = \frac{\sum (x - \bar{x})(y - \bar{y})}{\sqrt{\sum (x - \bar{x})^2 \sum (y - \bar{y})^2}}$ <p><i>x та y – вибіркові середні значення, C – коефіцієнт кореляції.</i></p>	0,89
2	ПН та витрати ДБУ на ПА		0,08
3	ПН та витрати ДБУ на оборону держави		0,84
4	ПН та витрати ДБУ на охорону навколишнього середовища		-0,51
5	ПН та витрати ДБУ на охорону здоров'я		-0,75
6	ПН та витрати ДБУ на духовний і фізичний розвиток		-0,66
7	ПН та витрати ДБУ на освіту		-0,71
8	ПН та витрати ДБУ на СЗ		-0,24
9	ПН та витрати ДБУ на економічну діяльність		-0,73

У контексті українських реалій зазначений вплив є доволі неоднозначним стосовно основних статей витрат Державного бюджету України, які характеризують

складові фіскального простору держави у роки проведення виборчих кампаній, що фінансувалися коштом платників податків. Найвищий коефіцієнт кореляції між дохо-

дами бюджету та податковими надходженнями вказує на суттєвий взаємозв'язок цих показників. Натомість статті бюджетних витрат, що є основними показниками виконання державою її прямих функцій і фінансуються, зазвичай, платниками податків, демонструють негативну кореляцію з податковими надходженнями, за винятком видатків ДБУ на оборону держави ($C=0,84$) (табл. 2). Є кілька причин, які можуть пояснити наявну ситуацію. По-перше, бюджет держави значною мірою становлять доходи, які не є податковими надходженнями (позики, різноманітні займи, повернуті субвенції, надходження від бюджетних установ, Національного банку України тощо). По-друге, кошти платників податків використовують не за призначенням, про що засвідчує неякісне виконання державою належних їй функцій.

Варто нагадати, що коефіцієнт кореляції C (ПН, доходи ДБУ) становить $0,89$

(рис. 3), що свідчить про доволі високий рівень взаємозв'язку, а перевагу інших доходів над податковими надходженнями можемо простежити лише у 2012–2013 рр., що є непоказовим фактом для окреслення тенденцій. Натомість друга причина є більш об'єктивною, з огляду на соціально-економічну ситуацію, що склалася в Україні впродовж 2007–2020 рр., а отже, є ключовою проблемою, що спричинює формування відповідних асиметрій фіскального простору держави з негативними наслідками спроб уряду їх вирівнювання чи збалансування.

Висновки. Вивчаючи деталі функціонування та розвитку фіскального простору держави, ми зупинилися на особливостях взаємодії його комплектуючих елементів. Важливим аспектом у цьому контексті було сформулювати й обґрунтувати наявність чотирьох складових фіскального простору, не обмежуючи його функціонування та розви-

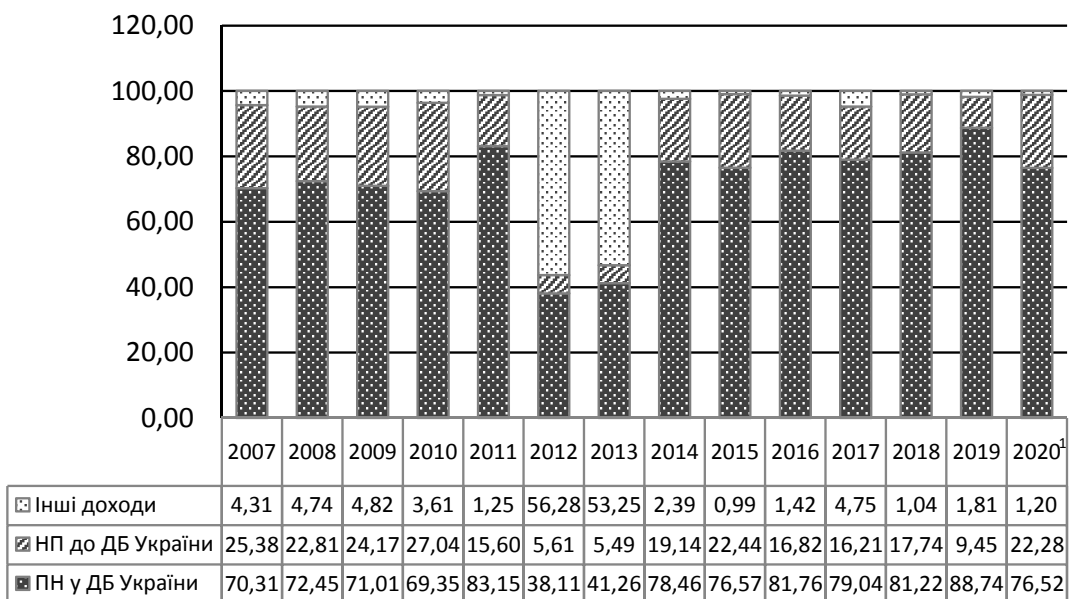

Рис. 3. Структура доходів Державного бюджету України у 2007–2020 рр.*

¹ дані за одинадцять місяців 2020 р.

* Побудовано на основі [6].

ток лише певними додатковими можливостями державного бюджету мати ресурсне забезпечення для фінансування необхідних потреб за умови фінансової стійкості або економічної стабільності [3, с. 3–6], чи визначати його спроможність здатністю мобілізувати ресурси для подолання бідності у державі [1], або ж мінімізувати його значення до перспектив фінансування виключно бюджетного дефіциту за умов відсутності виникнення негативних ефектів національної економіки [2]. Наше бачення фіскального простору базувалося на поглядах учених, які за основу формування та функціонування досліджуваного явища обрали спосіб використання фінансового ресурсу на виконання державою її прямих функцій у межах чинних законодавчих норм. Очевидно, що цей процес неможливий без підтримки та участі платників податків, які є основними інвесторами держави. Водночас, було б не логічно позбавити уваги фактори, які виходять за межі правового поля, проте відбуваються у фіскальному просторі й створюють відповідні ризики щодо формування тіньового сектору національної економіки. До таких факторів варто віднести процеси уникнення та ухилення від сплати податків, суб'єктами яких є як недобросовісні платники податків, так і корумповані чиновники. Безумовно, ці проблеми вважаються одними з найсуттєвіших чинників, що впливають на вектор асиметрії фіскального простору, потребують негайного вирішення у правовому полі. В іншому випадку, усі спроби протидіяти фіскальним деліктам будуть марними, а збалансувати розбіжності фіскального простору не кримінального походження задля перспективного розвитку національної соціально-економічної системи та покращення добробуту громадян буде вкрай важко.

Список використаних джерел

1. Brun J-F., Chambas G., Combes J-L., Dulbecco P., Gastambide A., Guérineau S., Guillaumont S. and Rota Grazios G. *Fiscal space in developing countries. Concept Paper. 2006.* URL : <https://www.undp.org/content/dam/aplaws/publication/en/publications/poverty-reduction/poverty-website/fiscal-space-in-developing-countries/FiscalSpaceinDevelopingCountries.pdf>.
2. Ghosh A. R. *Fiscal fatigue, fiscal space, and debt sustainability in advanced economies.* National Bureau of Economic Research. Cambridge: NBER, 2011. URL : <http://www.sas.upenn.edu/~egme/pp/w16782.pdf>.
3. Heller P. S. *Understanding fiscal space.* Fiscal Affairs Department International. Monetary Fund. 2005. 18 p.
4. Owsiak S. *Finanse publiczne: współczesne ujęcie : Wydanie I.* Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN SA, 2017. 1134 s.
5. Балакірева О. М., Дмитрук Д. А. *Динаміка соціально-економічних оцінок і очікувань населення України наприкінці 2020 р.* Український соціум. 2020. № 1 (68). С. 105–124.
6. *Державна казначейська служба України.* Офіційний сайт. URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>.
7. *Державна служба статистики України* Офіційний сайт. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. *Соціальна напруга та протестна активність: погляд соціологів.* Інститут соціології Національної академії наук України. Фонд “Демократичні ініціативи” ім. Ілька Кучеріва. 2017. URL : <https://dif.org.ua/article/sotsialna-napruzenist-ta-protestna-aktivnist-poglyad-sotsiologiv>.
9. *Центральна виборча комісія України.* Офіційний сайт. URL : <https://www.cvk.gov.ua/metod/vydannja/>.

References

1. Brun, J-F., Chambas, G., Combes, J-L., Dulbecco, P., Gastambide, A., Guérineau, S., Guillaumont, S. and Rota Grazios, G. (2006). *Fiscal space in developing countries*. Concept Paper. Available at: <https://www.undp.org/content/dam/aplaws/publication/en/publications/poverty-reduction/poverty-website/fiscal-space-in-developing-countries/FiscalSpaceinDevelopingCountries.pdf>.
2. Ghosh, A. R. (2011). *Fiscal fatigue, fiscal space, and debt sustainability in advanced economies*. National Bureau of Economic Research. Cambridge: NBER. Available at: <http://www.sas.upenn.edu/~egme/pp/w16782.pdf>.
3. Heller, P. S. (2005). *Understanding fiscal space*. Fiscal Affairs Department International. Monetary Fund, 18.
4. Owsiak, S. (2017). *Finanse publiczne: współczesne ujęcie [Public Finance: a contemporary view]*. Warsaw: Wydawnictwo Naukowe PWN [in Polish].
5. Balakirieva, O. M., Dmytruk, D. A. *Dynamika sotsialno-ekonomichnykh otsinok i ochikuvan naselennia Ukrainy naprykintsi 2020 r. (2020)*. [Dynamics of socio-economic assessments and expectations of the population of Ukraine at the end of 2020]. *Ukrainskyi sotsium – Ukrainian society*, 1 (68), 105–124 [in Ukrainian].
6. Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy. [State Treasury Service of Ukraine]. Available at: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>.
7. Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy. [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Sotsialna napruha ta protestna aktyvnist: pohliad sotsiologiv [Social tension and protest activity: the view of sociologists]. (2017). Instytut sotsiologii Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. Fond “Demokratychni initsiatyvy” im. Ilka Kucheryva. Available at: <https://dif.org.ua/article/sotsialna-napruhenist-ta-protestna-aktivnist-poglyad-sotsiologiv>.
9. Tsentralna vyborcha komisiiia Ukrainy [Central election commission of Ukraine]. Available at: <https://www.cvk.gov.ua/metod/vydannja/>.

Стаття надійшла до редакції 16.11.2020.